

เรื่องราวของพลศึกษากับตราผึ้ง

โดย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เอนก สุตรมงคล

คณะวิทยาศาสตร์การกีฬา

มหาวิทยาลัยบูรพา

กรมพลศึกษา

พลศึกษากับผึ้ง

เอนก สุตรมงคล อดีตอาจารย์วิทยาลัยพลศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร
(ปัจจุบันอาจารย์ประจำคณะวิทยาศาสตร์การกีฬา มหาวิทยาลัยบูรพา)

การพลศึกษาในประเทศไทย มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่องและยาวนานพอสมควร ภาระหน้าที่หลักของวิชาชีพนี้ เพื่อการดูแลและเสริมสร้างสุขภาพและสมรรถภาพของคนในประเทศให้สามารถใช้ร่างกายเป็นพื้นฐานของการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ นักเรียนพลศึกษารุ่นแล้วรุ่นเล่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2452 จนถึงปัจจุบัน ได้ออกไปทำหน้าที่ตามที่สังคมได้มอบหมาย ตามที่ครูบาอาจารย์ได้อบรมสั่งสอนกันมา แต่เรื่องราวของการพลศึกษาไม่ค่อยได้มีการบันทึกไว้มากนัก เรื่องราวต่างๆจึงเลือนหายไปจากความทรงจำ หรือตายไปพร้อมกับครูบาอาจารย์รุ่นเก่าๆ จนบางครั้งคนในวงการพลศึกษาเองก็ไม่รู้เรื่องที่มาที่ไปของตัวเอง ดังนั้นผมเองจึงมีความตั้งใจที่จะบันทึกเรื่องราวบางส่วนที่ได้พยายามเก็บรวบรวมมาจากครูบาอาจารย์ในอดีต บันทึกไว้เป็นหลักฐานให้อนุชนชาวพลศึกษารุ่นหลังๆ ได้ทราบและมีให้สูญหายไป ท่านทั้งหลายเห็นชื่อเรื่องแล้วคงจะเกิดความสงสัยขึ้นมาทันทีว่า พลศึกษาจะไปเกี่ยวอะไรกับผึ้ง ก่อนที่ผมจะเล่าเรื่องราวต่างๆให้ฟัง ก็ขอพูดถึงที่มาของเรื่องนี้ก่อนว่ากระผมเองมีความสงสัยมานานแล้วเกี่ยวกับสัญลักษณ์หรือตราของพลศึกษาที่นักเรียนพลศึกษาทุกคน อาจารย์และข้าราชการกรมพลศึกษา ตลอดจนจนเป็นตราประจำกรมพลศึกษาอีกด้วย ซึ่งเป็นรูปพระพลบดีทรงช้างสามเศียรนั้น มีประวัติความเป็นมาอย่างไร ซึ่งกระผมพยายามสืบค้นจากหนังสือเท่าไรก็ไม่พบต้นตอหรือหลักฐานที่เป็นเอกสารพอจะอ้างอิงได้ ช่างน่าแปลกจริงๆ ที่ว่า ประวัติของโอลิมปิกซึ่งได้เกิดขึ้นมาตั้งแต่สมัยกรีกโบราณมีความเป็นมาอย่างไร จนถึงโอลิมปิกสมัยปัจจุบัน หรือประวัติเอเชียนเกมส์ ซีเกมส์ เราสามารถค้นคว้าได้โดยตลอดว่า ใครเป็นผู้ก่อตั้ง ในปีใด กระผมถึงบอกว่า เป็นเรื่องน่าแปลก แปลกตรงที่ว่าตราของพลศึกษาที่ว่านี้ใส่ติดอกเสื้อทุกวัน แต่เราไม่สามารถให้คำตอบได้อย่างกระจ่างชัด กระผมจึงพยายามที่จะค้นหาและสอบถามจากผู้ที่มิอาจรู้ในวงการพลศึกษา แต่คำตอบที่ได้ก็ไม่กระจ่างนัก แต่ก็เป็นที่น่ายินดีที่ว่าผู้ที่สามารถจะให้ความกระจ่างในเรื่องเหล่านี้ได้คงจะมีเพียง 3 ท่าน ซึ่งได้แก่ท่านอาจารย์สวัสดิ์ เลขยานนท์ จากการติดตามสอบถามก็ได้ทราบว่าท่านถึงแก่กรรมไปแล้ว และเอกสารต่างๆ คงจะถูกทำลายหมดสิ้นแล้ว ดังนั้นคงเหลืออีก 2 ท่าน คือท่านอาจารย์บุญเจือ สุวรรณพุกษ์ และท่านอาจารย์ภาพ รอดเรืองเดช และกระผมได้พยายามเสาะแสวงหาที่อยู่ของท่านทั้ง 2 จนพบซึ่งใช้เวลาอยู่นานทีเดียวโดยเฉพาะบ้านท่านอาจารย์ภาพ รอดเรืองเดช และผมได้พูดคุยกับครูบาอาจารย์และขอบันทึกคำสัมภาษณ์ของท่านทั้งสอง ดังนั้นข้อความที่กระผมจะเล่าให้ฟังต่อไปนี้เป็นเรื่องจริงที่ไม่สามารถหาหนังสืออ้างอิงได้ แต่ได้จากการสอบถาม สัมภาษณ์ และถ่ายทอดคำพูดจากท่านอาจารย์ให้ฟังอีกต่อหนึ่ง ซึ่งพอจะเป็นหลักฐานในการค้นหาเพิ่มเติมต่อไป ท่านอาจารย์ได้เล่าว่า

ในปี พ.ศ. 2452 กระทรวงธรรมการ(กระทรวงศึกษาธิการในปัจจุบัน) ได้จัดตั้งสถานศึกษาวิชาพลศึกษาสำหรับครูขึ้นเป็นครั้งแรก ณ สามัคยาจารย์สมาคม (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย) และเรียกว่า “ สโมสรกายบริหาร “

พ.ศ. 2456 ได้ปรับปรุงสโมสรกายบริหารขึ้นใหม่ โดยให้ชื่อว่า “ ห้องพลศึกษากลาง “ มีความมุ่งหมายเพื่อช่วยส่งเสริมการพลศึกษา การกีฬา ตลอดจนผลิตรู้ออกไปดำเนินการสอนพลศึกษาในโรงเรียนต่างๆ ในขั้นแรกได้อาศัยสถานที่อาคารของโรงเรียนมัธยมวัดราชบูรณะ(โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยในปัจจุบัน) และตั้งให้หลวงเชษฐ พลศิลป์ (หม่อมหลวงเล็ก อิศรางกูล) เป็นผู้อำนวยการและอาจารย์ผู้ฝึกสอน ห้องพลศึกษากลางนี้สังกัดอยู่ในกรมศึกษาธิการ กระทรวงธรรมการ และได้ทำการสอนวิชาพลศึกษากันตั้งแต่วเวลา 16.00-19.00 น. ทั้งนี้เพราะการเรียนพลศึกษาในสมัยนั้นหาอาจารย์ผู้สอนประจำไม่ได้

เนื่องจากขาดบุคลากรทางพลศึกษา จึงต้องเรียนกันในตอนเย็น เพื่อที่จะได้จ้างครูที่มีความชำนาญ มีความสามารถในการสอนให้ ซึ่งอาจารย์ที่ทำการสอนในสมัยนั้นที่พอจะรวบรวมรายชื่อได้ คือ หม่อมเจ้าวิบูลย์ สวัสดิวงษ์ สวัสดิกุล หลวงเชษฐ พลศิลป์ หลวงพิพัฒพลกาย (อาจารย์กระจำจ วิโรจน์เพชร)

พ.ศ. 2462 กระทรวงธรรมการได้จัดสร้างโรงเรียนพลศึกษากลางขึ้นใหม่ในบริเวณเดียวกันนั่นเอง ได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะแก่กาลสมัยและได้มีการให้วุฒิทางพลศึกษาขึ้นเป็นครั้งแรก

ต่อมาในวันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2476 ได้จัดตั้งกรมพลศึกษาขึ้นในกระทรวงธรรมการ โดยมีพระยาประมวล วิชาพูล (วงศ์ บุญ-หลง) รักษาการในตำแหน่งอธิบดีกรมพลศึกษาจนสิ้นปี พ.ศ. 2476 และในปีถัดไป นาวาโทหลวงศุภชลาศัย ร.น. (ยศในสมัยนั้น) รองผู้บัญชาการทหารเรือ ขึ้นดำรงตำแหน่ง อธิบดีกรมพลศึกษาเป็นคนแรกตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2477 และในปีนั้นเอง ท่านอาจารย์นาค เทพหัสดินทร ฌ อยุธยา ได้โอนมาจากโรงเรียนวัดเบญจมบพิตร และดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนพลศึกษากลางในสมัยนั้น

พ.ศ. 2478 เปิดการอบรมวิชาพลศึกษาส่วนกายบริหารแก่นักเรียนจังหวัดต่างๆ จังหวัดละ 1 คน เป็นเวลา 9 เดือน โดยแบ่งการอบรมออกเป็น 3 ตอนๆ ละ 3 เดือน มอบให้กองทัพบกเป็นผู้อบรมตอนหนึ่ง กองทัพเรือเป็นผู้อบรมตอนหนึ่ง และกรมพลศึกษาเป็นผู้อบรมตอนหนึ่ง แล้วส่งไปเป็นครูในโรงเรียนฝึกหัดครูของจังหวัดนั้นๆ เพื่อช่วยส่งเสริมการพลศึกษาในแต่ละจังหวัด และในปีนั้นเองโรงเรียนพลศึกษากลางรับนักเรียนที่จบชั้นมัธยมปีที่ 6 เข้าเรียน และผู้ที่สอบวิชาบังคับได้ครบ 7 วิชา คือ จรรยาวิชาครู กายบริหาร กีฬา กรีฑา ลูกเสือ สุขศึกษาและปฐมพยาบาล จะได้รับประกาศนียบัตรประโยคผู้สอนพลศึกษาตรี (พ.ต.) และถ้าสอบวิชาเลือกได้อีก 2 ใน 4 ชุด จะได้รับประกาศนียบัตรประโยคผู้สอนพลศึกษาโท (พ.ท.) และ ถ้าสอบวิชาเลือกได้ครบทั้ง 4 ชุด จะได้รับประกาศนียบัตรประโยคผู้สอนพลศึกษาเอก (พ.อ.) วิชาเลือกทั้ง 4 ชุดนี้จะมี 6 วิชาคือ ญูญิตสู(ยูโด)ชุดหนึ่ง ดัดตนส่วนห้อยโหน(ยิมนาสติก)ชุดหนึ่ง กระบี่กระบองและฟันดาบ(ดาบสากล)ชุดหนึ่ง มวยไทยและมวยฝรั่ง(มวยสากล)ชุดหนึ่ง และในปลายปีนั้นเองโรงเรียนพลศึกษากลางหลังใหม่ก็ได้ก่อสร้างเสร็จ

ในปี พ.ศ. 2480 และ 2481 โรงเรียนพลศึกษากลาง ส่งนักเรียนเข้าร่วมการแข่งขันกรีฑาประชาชน และ ชนะเลิศกรีฑาประชาชนซึ่งจัดขึ้นที่ท้องสนามหลวง และได้ครองถ้วยคะแนนรวม 2 ปีติดต่อกัน

ในปี พ.ศ. 2482 ได้ย้ายโรงเรียนพลศึกษากลางจากบริเวณโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยมาอยู่ที่อาคารที่ทำการกรมพลศึกษา (อาคาร 1 มศ.ว. พลศึกษา และในปัจจุบันเป็นคณะวิทยาศาสตร์การกีฬา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) ภายในบริเวณกรีฑาสถานแห่งชาติ โดยใช้ชั้นล่างเป็นห้องเรียน

ในปี พ.ศ. 2483 ท่านอาจารย์นาค เทพหัสดินทร ฌ อยุธยา ท่านจึงคิดว่าจะมอบสิ่งใดให้กับนักเรียนพลศึกษาที่ชนะเลิศกรีฑาประชาชน เพื่อเป็นสิ่งที่จะเชิดชูเกียรติ ประกอบกับโรงเรียนพลศึกษากลางเอง ก็ยังไม่มีตราประจำโรงเรียน ซึ่งท่านอาจารย์นาค เทพหัสดินทร ฌ อยุธยาเองท่านยกย่องความขยันขันแข็ง หมั่นเพียร ความเป็นระเบียบวินัยเป็นประการสำคัญในการเรียนพลศึกษา ท่านจึงคิดว่าสัญลักษณ์ของพลศึกษาควรเป็นสิ่งใด ท่านจึงได้นึกถึงสัตว์ 2 ชนิดที่มีความขยันหมั่นเพียรเป็นเลิศ มีความอดทน ต่อสู้ไม่ถอย ซึ่งได้แก่ปลวก และ ผึ้ง ท่านอาจารย์นาค ก็มาพิจารณาว่า โดยคุณธรรมแล้ว ปลวกมีความขยันหมั่นเพียรเป็นเลิศ แต่มีข้อเสียอยู่ที่ว่า ปลวกอยู่ที่ใดแล้วมักจะทำลายสิ่งที่อยู่ใกล้ โดยเฉพาะเนื้อไม้จะพินาศย่อยยับ ส่วนผึ้งนั้นก็มีความขยันหมั่นเพียรเช่นกัน มีความมานะอดทนพยายามและยังเป็นประโยชน์ต่อมนุษย์อีกด้วย ท่านอาจารย์นาค จึงตัดสินใจเลือกผึ้งเป็นสัญลักษณ์ของนักเรียนพลศึกษา โดยกำหนดเป็นรูปผึ้ง 3 ตัวเรียงกันเป็นรูป ตัววี (V) ซึ่งทั้งหมดนี้มีความหมายว่า เข้มแข็ง อดทน

ขยันหมั่นเพียร ไม่รังแกใคร และมีความคมในตัวเอง นอกจากนี้ได้ใช้ตราฝัง 3 ตัวนี้เป็นตราติดหน้าอกเสื้อ สามารถสำหรับนักเรียนพลศึกษาที่ชนะเลิศกรีฑาประชาชน (มีการแข่งขันที่ท้องสนามหลวง) 3 ปีติดต่อกัน หรือสามารถทำลายสถิติได้ โรงเรียนจะมอบเสื้อสามารถมีตราฝัง 3 ตัวให้ ถ้าหากชนะเลิศแต่ไม่สามารถทำลายสถิติได้ โรงเรียนจะให้ตราฝัง 3 ตัวและนักเรียนไปตัดเสื้อเอง (ผู้ที่ได้รับเสื้อสามารถพร้อมตราฝัง 3 ตัวนี้ ได้แก่อาจารย์ฉายศรี รตานนท์ เพียงผู้เดียว ซึ่งเป็นนักเรียนพลศึกษาในสมัยนั้น เป็นเสื้อสีขาวนวลมีขลิบสีเขียวที่ปกเสื้อและปลายแขน)

ในปี พ.ศ. 2484 ก็เป็นความบังเอิญที่อัมจันท์กรีฑาสถานแห่งชาติได้มีฝั่งมาสร้างรั้วใหญ่อยู่ที่หลังคาอัมจันท์ แต่ก็ไม่ได้มีความเกี่ยวข้องกับตราฝัง 3 ตัวนี้แต่อย่างใด เป็นเพียงความบังเอิญเท่านั้น และตราฝัง 3 ตัวนี้ ได้เริ่มเลื่อนรางไปจากความทรงจำและหายไปจากวงการพลศึกษาเนื่องจากว่า นักเรียนพลศึกษาในสมัยนั้น หลังจากจบการศึกษาไปแล้วต่างก็กลับภูมิลำเนาเดิมของตน ไปประกอบอาชีพครูผู้สอนวิชาพลศึกษา ประกอบกับผู้ที่จะได้เสื้อสามารถที่มีตราฝังนี้มีโอกาสน้อยมาก เพราะไม่ปรากฏมากนักที่นักเรียนพลศึกษาที่จะสามารถทำลายสถิติกรีฑาประชาชนหรือชนะเลิศติดต่อกันถึง 3 ครั้ง และอีกประการหนึ่งถึงแม้โรงเรียนจะอนุญาตให้นักเรียนที่ชนะเลิศกรีฑาประชาชนให้ใช้ตราฝังได้ก็ตาม แต่ก็ต้องไปตัดเสื้อเองจากสาเหตุที่กล่าวมาแล้วจึงทำให้ตราฝังค่อยๆ เลื่อนหายไป

จนมาถึง พ.ศ. 2493 ได้มีการเปลี่ยนชื่อโรงเรียนพลศึกษากลางเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูพลศึกษา โดยมีอาจารย์ชุนห์ อรุณโรจน์ เป็นอาจารย์ใหญ่และอาจารย์ภาพ รอดเรืองเดช เป็นผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ เริ่มใช้หลักสูตรใหม่กำหนดเวลาเรียน 5 ปี โดยรับนักเรียนชายซึ่งจบชั้นมัธยมปีที่ 6 จากต่างจังหวัดให้อยู่กินนอนประจำ เรียนเต็มวัน ปรับปรุงหลักสูตรและเพิ่มวิชาเรียนใหม่ตามหลักสากล เช่น สุขศึกษา สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ ผู้ที่สอบไล่ได้ในชั้นปีที่ 1 ให้ได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูผู้สอนพลศึกษาตรี (พ.ต.) และต้องสอบผ่าน 60 % ขึ้นไปจึงจะได้รับคัดเลือกให้เรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น ผู้สอบไล่ได้ปีที่ 3 ให้ได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูผู้สอนพลศึกษาโท (พ.ท.) และจะต้องสอบผ่าน 60 % เช่นเดียวกันจึงจะได้รับคัดเลือกให้เรียนต่อ และผู้สอบไล่ได้ในชั้นปีที่ 5 ให้ได้รับประกาศนียบัตรประโยคครูผู้สอนพลศึกษาเอก (พ.อ.) ซึ่งนักเรียนพลศึกษารุ่นที่เรียน 5 ปีนี้ได้แก่ อาจารย์สำออง พ่วงบุตร อาจารย์ ธนิต คงมนต์ อาจารย์พิพิธพร แก้วมุกดา อาจารย์นุสิญ์ ทองอินศรี และอีกหลายๆท่านที่มีได้เอ่ยนามเป็นนักเรียนในสมัยนั้น แต่อย่างไรก็ตาม ตราฝังสามตัวได้เริ่มหายไปจากความทรงจำด้วยเหตุผลดังกล่าวมาแล้ว และอาจารย์ในสมัยนั้นได้ใช้ตราประจำกรมพลศึกษา คือรูปพระพลบดีทรงช้างไอยราพรต เป็นตราประจำโรงเรียนฝึกหัดครูพลศึกษาด้วย ซึ่งตราพระพลบดีทรงช้างไอยราพรตนี้ เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อจัดตั้งกรมพลศึกษาขึ้นในปี พ.ศ. 2477 ตามแนวความคิดของนาวาโทหลวงศุภชลาศัย อธิบดีกรมพลศึกษาได้เป็นผู้กำหนดตราขึ้นเป็นรูปพระพลบดีทรงช้างไอยราพรต (เป็นช้างเผือกมีสามเศียร) ซึ่งพระพลบดีนี้เป็นคำมาจากภาษามคธ คือคำว่า “พล” แปลว่า “กำลัง” และคำว่า “บดี” มาจากคำว่า “ปิตี” แปลว่า “ผู้เป็นใหญ่” ดังนั้นคำว่า “พลบดี” แปลว่า “ผู้เป็นใหญ่แห่งกำลัง” ซึ่งพระพลบดีนี้ก็คือองค์พระอินทร์ อวตารลงมาบนโลกมนุษย์เพื่อปราบมาร มืองคสีเขี้ยว มีวชิระและพระขรรค์เป็นอาวุธ โดยพระหัตถ์ซ้ายทรงวชิระพระหัตถ์ขวาทรงพระขรรค์ ทรงช้างไอยราพรตซึ่งมีพละกำลังมหาศาล จากการค่อยๆ เก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือบางเล่ม เช่น กำเนิดทเวหา หรือบทความจากวัดเทวราชกุญชร พอจะรวบรวมได้ว่า องค์พระพลบดีนั้น คือ องค์อมรินทรเทวราช หรือพระอินทร์ หรือพระพลบดีทรงช้างเอราวัณ ๓ เศียร ในภาษาสันสกฤต เรียก “ช้างเอราวัณ” ว่า ไอราวาต ไอราวณ ในภาษาบาลี เรียกว่า “เอราวณ” ส่วนในภาษาไทยเรียกว่า “ไอรापต ไอราวัด ไอราวณ และเอราวัณ” ชื่อต่างๆทั้งหมดนี้ มีความหมายถึง น้ำ เมฆฝน รั้ง แปลรวมว่ากลุ่มก้อนเมฆที่มี ฟ้าแลบ และ

ทำให้เกิดฝนตก โดยมีความสอดคล้องที่ว่า พระอินทร์ทรงช้างเอราวัณท่องเที่ยวไปบนสวรรค์ แล้วทรงโปรยฝนให้ตกลงมายังโลก

บางตำนานก็ว่าพระอิศวรได้ประทานช้างเอราวัณให้เป็นช้างทรงของพระอินทร์ บ้างก็ว่าช้างเอราวัณนั้นเป็นเทพบุตรอยู่บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เมื่อพระอินทร์จะเสด็จไปที่ใดเทพบุตรเอราวัณจะแปลงกายเป็นช้างเผือกสีขาว ชื่อว่า เอราวัณ และบ้างก็ว่าช้าง มาขมมานพ ที่ใช้ในการสร้างศาลาบนมนุษย์โลกนั้น เมื่อตายไปได้ไปเกิดเป็นเทพบุตรเอราวัณ และคอยเนรมิตกายเป็นช้างทรงของพระอินทร์บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

เอราวัณเป็นช้างที่มีรูปร่างสูงใหญ่เหมือนภูเขา ผิวกายเผือกผ่องเมื่อเทียบกับภูเขาไกรลาส ซึ่งเป็นภูเขาเงิน ภูเขานี้จะมีสีหมองคล้ำลง เป็นช้างเผือกมีพลังมาก เป็นเจ้าแห่งช้างทั้งหลาย ในคัมภีร์มหาภารตะกล่าวว่า “ช้างเอราวัณมีงา ๔ งา ๓ งวง รูปร่างใหญ่มหึมาและเป็นช้างเผือก”

ความเชื่อในตำนานพระพุทธศาสนา ช้างเอราวัณเป็นเทพบุตรองค์หนึ่ง เมื่อพระอินทร์เสด็จไปที่ใดเอราวัณเทพบุตรก็จะแปลงกายเป็นช้างเผือก ขนาดสูง ๑๕๐ โยชน์ มี ๓ เศียร แต่ละเศียรมีงา ๗ งา (งาแตงยาวถึง ๔ ล้านวา) ช้างเอราวัณ ๓ เศียร เป็นช้างที่มีพลังกำลังมากที่สุด เป็นสัญลักษณ์ของความเจริญรุ่งเรือง ร่มเย็นเป็นสุขของบ้านเมือง

บทบาทและหน้าที่อันสำคัญของช้างเอราวัณ คือ เป็นพาหนะที่นำเสด็จพระอินทร์ไปยังสถานที่ต่างๆ ทั้งบนสวรรค์และมนุษย์โลก เพื่อดูแลทุกข์สุขของชาวโลก เป็นช้างศึกให้พระอินทร์ออกไปรบกับพวกอสูร ทำหน้าที่ดูแลโลกทางด้านตะวันออกควบคู่กับพระอินทร์ และเนื่องจากพระอินทร์เป็นหัวหน้าเทพที่กำกับดูแลดินฟ้าอากาศ มีวิหระสายฟ้าเป็นอาวุธ เป็นศัตรูกับความแห้งแล้ง นำความอุดมสมบูรณ์และความชุ่มฉ่ำสู่โลกมนุษย์ ช้างเอราวัณจึงมีหน้าที่ดูดน้ำจากโลกขึ้นไปบนสวรรค์ ให้พระอินทร์บันดาลให้เกิดน้ำจากฟ้าตกลงสู่โลกมนุษย์ โดยเฉพาะประเทศทางเอเชียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงประทับใจและชื่นชมในตัวช้างเอราวัณที่ทำประโยชน์ให้แก่ชาวโลก

ช้างเอราวัณถือว่าเป็นเจ้าแห่งช้างทั้งปวงในสากลจักรวาล เป็นพาหนะคู่พระทัยของพระอินทร์ ด้วยเหตุนี้ช้างเอราวัณจึงเป็นสัญลักษณ์สำคัญอย่างหนึ่งของพระอินทร์ สัญลักษณ์ของการกระทำดี และสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ และเหตุที่ทำให้เป็นรูปช้าง ๓ เศียรแทน ๓๓ เศียร คงเป็นเพราะรูปแบบทางด้านศิลปะ น่าจะมีความงดงามลงตัวมากกว่า และนี่ก็เป็นเรื่องราวของพระพลบดีและช้างสามเศียร

ทำไมตราผิ้งไม่ปรากฏให้ชาวพลศึกษารุ่นหลังได้เห็นบ้าง จากคำบอกเล่าของท่านอาจารย์รุ่นเก่าๆ ได้ให้ทัศนะว่า หลังจากที่ทำไมตราผิ้ง 3 ตัวนี้ได้กำเนิดขึ้นตามแนวความคิดของท่านอาจารย์นาค ประมาณปีพ.ศ. 2483 ซึ่งกรมพลศึกษาเองได้มีตราพระพลบดีเป็นตราประจำกรมพลศึกษาอยู่แล้วตั้งแต่ปี พ.ศ. 2477 ส่วนโรงเรียนพลศึกษากลางได้มีตราผิ้ง 3 ตัวเป็นตราประจำโรงเรียน จนตราผิ้งนี้ค่อยๆ หายสาบสูญไป จนถึงปี พ.ศ. 2493 ได้เปลี่ยนโรงเรียนพลศึกษากลางมาเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูพลศึกษาจึงได้กำหนดตราประจำโรงเรียนฝึกหัดครูพลศึกษาขึ้นตามรูปของกรมพลศึกษา ทั้งนี้อาจจะมองว่าตราผิ้งค่อนข้างจะเป็นตราสามัญเกินไป ซึ่งคนในสมัยนั้นมีความเชื่อเรื่องเทพ เรื่องพระ เรื่องเจ้าค่อนข้างมากอยู่ที่เดียว ประกอบกับตราประจำกรมอื่น ๆ ส่วนใหญ่แล้วก็เป็นเทพ เป็นเจ้าเกือบทั้งสิ้นตามความเชื่อความศรัทธาต่างๆ นานา ดังนั้นครูอาจารย์ในสมัยนั้นคงจะเห็นว่า ตราพระพลบดีคงจะเหมาะสมกว่า มีความขลัง ศักดิ์สิทธิ์กว่าตราผิ้ง จึงได้เลือกตราพระพลบดีเป็นตราประจำโรงเรียนฝึกหัดครูพลศึกษา และตรานี้ได้ใช้ติดต่อกันมาเป็นตราของวิทยาลัยพลศึกษา โรงเรียนฝึกหัดครูพลศึกษานามัยอีกด้วย และในปัจจุบันนี้เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางว่า ตราพระพลบดี ก็คือตราของพลศึกษานั้นเอง

บางท่านอาจจะสงสัยว่า แล้วรูปสามห่วงคล้องเกี่ยวกันอยู่นั้นมีความหมายอย่างไรกับพลศึกษา กระผมจึงขอถ่ายทอดตามคำชี้แจงของท่านอาจารย์บุญเจอ สุวรรณพุกษ์ ได้เล่าให้ฟังต่ออีกทีหนึ่งว่า ใน

สมัยก่อนแผนการศึกษาชาตินั้นกำหนดว่าจะต้องประกอบด้วยองค์สามของการศึกษา คือด้านพุทธิศึกษา จริยศึกษา และพลศึกษา นาวาโทหลวงศุภชลาศัย เป็นผู้ประดิษฐ์สัญลักษณ์รูปสามห่วงคล้องเกี่ยวกันซึ่งมีความหมายว่า “องค์สามของการศึกษานั้นมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด” โดยกำหนดให้ห่วงสีเหลืองหมายถึงพุทธิศึกษา เป็นองค์แห่งความรู้ ศาสตร์วิทยาการในด้านต่างเพื่อการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ห่วงสีขาว หมายถึง จริยศึกษา เป็นองค์แห่งความดี สร้างสรรค์ให้ทุกคนมีความรู้และเป็นคนดี มีคุณธรรมด้วย และห่วงสีเขียว หมายถึง พลศึกษา เป็นองค์แห่งการสร้างสรรค์ร่างกาย ให้เป็นคนที่พร้อมทางร่างกาย พร้อมทั้งจะใช้ความเก่งและความดีออกไปปรับใช้สังคม แต่ต่อมาในปัจจุบันแผนการศึกษาชาติได้เพิ่มขึ้นอีกหนึ่งองค์ประกอบ คือ หัตถศึกษา ดังนั้นสามห่วงจึงเลิกไป แต่ตรานี้ก็ยังมีใช้กันอยู่ใน กรมพลศึกษา โดยเป็นตราติดหน้าอกเสื้อประจำคนงานและข้าราชการของกรมพลศึกษาจนถึงปัจจุบัน

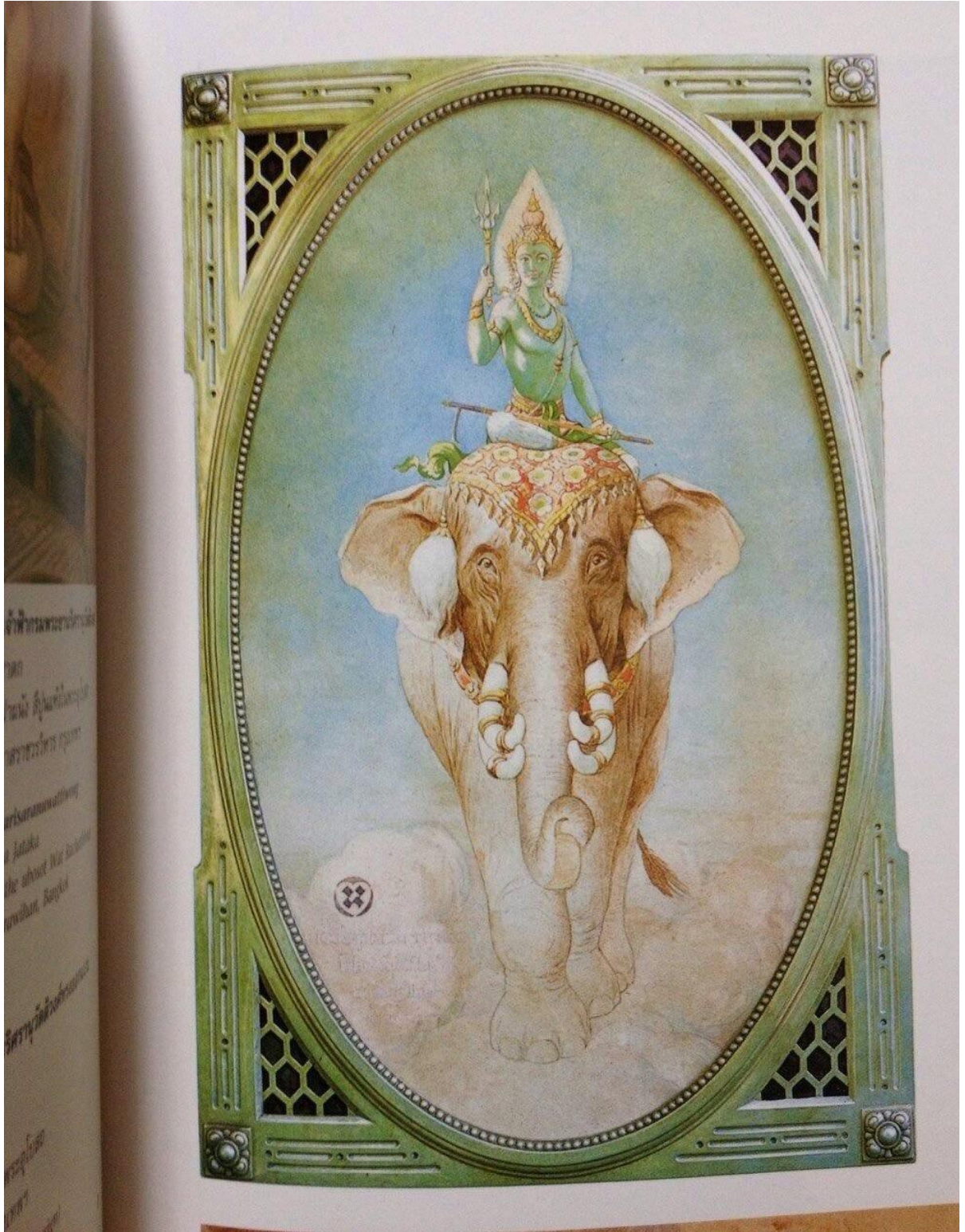
เรื่องราวต่างๆ เหล่านี้คือเรื่องจริงที่กระผมมีอาจะหาเอกสารอ้างอิงได้ แต่เป็นคำบอกเล่าของท่านอาจารย์ทางพลศึกษาในอดีตทั้งสิ้น บทความนี้อาจจะเป็นต้นตอของการค้นคว้าถึงประวัติทางพลศึกษาของเราให้ละเอียดลงไปอีกก็ได้ ถ้าบทความนี้เป็นสิ่งที่ดีงาม กระผมก็ขอกราบขอบคุณครูทุกท่านโดยเฉพาะอย่างยิ่งท่านอาจารย์บุญเจือ สุวรรณพุกษ์ ท่านอาจารย์ภาพ รอดเรืองเดช และท่านอาจารย์นายศรี รตานนท์ ที่ได้ช่วยให้ความกระจ่างในเรื่องนี้มาโดยตลอด

ตราประจำโรงเรียนพลศึกษากลาง
(ตราผึ้ง 3 ตัว)

พระพลบดี ตราประจำกรมพลศึกษา

รูปที่ ๑๘

